

Krásně vypravené průkopnické dílo
Arna Nováka PRAHA BAROKNÍ,
které vychází jako na zavalanou
v dnech slavností pražského baroka
současně ve třech jazycích, česky,
francouzsky a anglicky, s doprovodem
četných obrazových příloh,
reprodukcí dokonale nejtypič-
tější památky a výtvarné hodno-
ty pražského baroka, seznamuje
nás svým básnický sugestivním
textem nejen s velkolepostí a mo-
numentalitou barokní Prahy, nýbrž
i se samou duší její. Návštěv-
níkům Prahy z Čech i z ciziny do-
stává se v tomto objevitelském
essayi opravdu povolaného prů-
vodce po Praze barokní, a to z pera
jednoho z nejlepších kritiků a znalců
baroka u nás, Arna Nováka, pro
jehož umělecké citění a vnímání
je příznačný mocně vyvinutý smysl
pro výtvarné hodnoty. PRAHA
BAROKNÍ bude opravdu ne-
zbytnou publikací pro každého,
kdo se bude chtít přiblížit dějinám
Prahy 17. a 18. století i samému
jejímu duchu. Slovem, tento essay
bude nejen dnes, ale i v daleké
budoucnosti nejkrásnějším pomní-
kem barokní Prahy.

Cena 35 Kč

Arne Novák **Praha barokní**

fb

Arne Novák

Praha barokní

*Památce drahého bratra Jaroslava,
jenž rodnou Prahu tolik miloval
a nesměl se do ní již navrátiti.*

Není starší a obecnější víry a zbožnosti, nežli ta, která se uctivě a důvěryplně sklání před ochranným duchem, zastírajícím svou přítomností a přízní dům, město, či kraj. Začtème se pozorněji do bájesloví starých národů nebo zamysleme se nad lidovou tradicí u nás i jinde, — a vždy upře na nás svůj zrak, naplněný láskou i zkušeností, ona duchová bytost, kterou Římané jmenovali *genius loci*. Měla úděl společný s ostatními polobohy i s bohy: nepodléhala kletbě stárnutí, avšak zasažena byla zákonem vývoje. Po jakých vznešených cestách vzestupu kráčela lehká pata *genia loci* od primitivních dob latinských, kdy podle slov Vergiliových v podobě hada stočeného do sedmi kruhů uvedl Aeneu v úžas a okusil lehce z misek a z pohárů na oltáři, až do přítomných dnů, v nichž anglická básnička Vernon Lee hlubokomyslně vystihla podstatu jeho slovy: „*Genius loci* se skládá jako všecka úctyhodná božstva z látky našich vlastních srdcí a myslí, jeť duchovní skutečností, avšak jeho viditelným ztělesněním jest místo samo.“ Nikdo z nás, pokud vidíme v životě něco více než hmotnou realnost, rozčleněnou libovolným počtem dnův, neubrání se moci tohoto *genia*. On to jest, jenž způsobuje, že se vracíme znovu a rádi do krajů a měst, kde jsme ani neprožili dětství ani nepohřbili rodiče, ale kde čekáme mimovolně němou útěchu a něžné přijetí. On vás volá hlasem neslyšným a přece neodolatelným, abychom se s tíhou svého smutku svěřili odumřelým náměstím, ohraničeným zvětralými paláci, kde do trávy mezi hrbolatou dlažbou házejí akáty své bílé kvítky, a kde výkřiky ptačí trhají jednotvárnou píseň fontány. On vede naše kroky na osamělá nábřeží nad hučící řekou, jejíž temné vody zrcadlí tmavší ještě štítý zubatých domů, a jeho mocí dospíváme tam poznání vlastní své vnitřní podstaty.

5 Všichni, i když jsme si toho neuvědomili, tušili jsme

přítomnost těchto geniů loci na různých místech svého putování a pobytu, pozdravující je úžasem, nadšením, vděčností: jsme jim více povinováni, než bychom se nadáli.

Ale, kdo jest nám bližší a dražší z těchto geniů, než místní božstvo Prahy, jehož přítomnost stejně intenzivně prožíváme ve stínech Starého města jako ve ztrnulém úsměvu Malé strany nebo ve vznešeném mlčení hradčanských paláců a klášterův?

Není to nikterak božstvo jednoduché. Právě Praha náleží k oněm městům s velkou minulostí, u jejichž bran sedává několik geniů loci různého věku, různé vůle a tudíž i různého kultu; oddáme-li se do ochrany jednoho, odvrátí od nás druhý tvář, neboť druh nerozumí druhu. Ale lze milovati město tak, že se v každé době svěříme jinému geniovi; tím jsme si znásobili život a připravili možnost procházeti za sebou několika kulturními formami. Chybil by, kdo by povahu, osud i smysl městského celku vykládal příliš přímočaře: nejvlastnější tajemství Prahy by uniklo jeho pohodlné a zjednodušující pozornosti. Oč moudřejší jest v kultu soustředěném a pokorném odevzdávati se samotářským rozhovorům s těmi různými genii loci, kteří panují nad Prahou!

Jděme za zimního podvečera, kdy leží na střechách sních a v duši vonné teplo vánoc, do chrámu svatého Víta; vyčkejme chvíle, kdy infulování kanovníci vždycky věrné kapituly pražské půjdou do kaple svatováclavské, zpívající hymnus desátého věku „Hospodine, pomiluj ny“; vstupme s nimi do kaple, abychom pozorovali, kterak dým liturgického kadidla krouží kolem útlých postav na freskách a kolem zářících chrysoprasů i ametystů ve výplních; toulejme se potom kolem chrámu, kde se mezi sněhem černají vládné květy fiál a obludné výsměchy chrličů, a obrať-

me se posléze ke kostelu svatého Jiří — kdo z nás neuvěří, že Praha má doposud gotickou duši?

Veliký tvůrce gotické Prahy, Francouz, jež osud učinil vladařem severní říše, středověký ekstatik, posunutý až na rozhraní starého řádu, kdy praktické křesťanství a pohanská renesance ukládaly již o bezživotí církevně gotické kultury, Karel IV., jímán byl po celý život nevyhlášenou nostalgií po domově svého srdce, po Paříži. Synovec francouzského krále a žák francouzského papeže připodobňoval Prahu neustále gotické metropoli nad Seinou. Francouzští architekti a sochaři vztyčili odvážné klenby a roztouženě štíhlé vížky ve středu zmohutnělého města i na jeho daleko posunutém obvodu; promítli stíny oblouků mostních i přepychové věže při vstupu na Staré město na jasnou hladinu vodní; rozsvítili v ulicích měšťanských a kupeckých bílé arkýře zarostlé křehkým a lehkým lupením gotické ornamentiky . . . a na tuto lucemburskou Paříž, modlící se k francouzským světicím a disputující o subtilitách bohosloví po způsobě Sorbonny, měla shlížeti s výše obrovská katedrála, vyvrcholující architektonickou i myšlenkovou koncepcí gotického a francouzského krále . . . Ale dóm svatovítský zůstal obrovským zlomkem, kouzelný sen o gotickém městě přehlušily bouře, dunící neodvratným triumfem střízlivého a příkrého křesťanství praktického, jež lépe hovělo slovanskému kmeni než francouzská kulturní pohádka . . .

Gotická duše Prahy Karlovy, přísně církevní a společensky velmi výlučná, liší se podstatně od onoho životního slohu, jenž půvabně zkameněl v Prašné bráně a ve věžích mosteckých s celou jejich košatou, mladě pučící a marnotratně kvetoucí ornamentikou, s tou rozkošně fantastickou spleť motivů přírodních a architektonických. Rozumíme jen dopola velmi rozmarnému a světskému božstvu doby vladislavské,

jemuž sloužil dychtivě jiskrný a oslnivý bakalář Matouš Rejsek, a jehož chválu zpíval trochu rozkošnický, trochu unuděný, trochu strojený básník časné renesance české, pan Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic.

Na rozhraní XV. a XVI. století byli všickni umdleni bouřemi velkých občanských válek a fanatismy příkrých náboženských koncepcí; prahli po klidu v existenci vyrovnané a barvitě; dekorovali si život selankovitou přírodou a arabeskovým uměním; libovali si ve hře a v půvabném rozmaru; měli spíše smysl pro graciosní drobnůstky a podružné ornamenty než pro velkou linii myšlenky a krásy. Tyto mírné ideály rekonvalescentní doby rozkvetly v gotice vladislavské, která svou chudobu konstruktivních myšlenek dovedla zakrýti ornamentálním bohatstvím baldachýnů, oblouků, sošek, fiál a květů, přechýlujíc se ve zbožňování plně rozvité přírody mimoděk k renesanci. Ani tato gotika se nevyžila v Praze cele, a její památky jsou v městském celku pouhými torsy, takže tážíce se onoho genia loci po jeho vděkuplné podstatě, dostáváme odpovědi kusé a trhané.

Zběsilost banausů a hmotařské podnikatelství nasadily všecky páky, aby nadobro vypudily z obvodu našeho města empirovou duši, která melancholickou výčitkou pozdravuje nás z průčelí celnice na Josefském náměstí, tak mohutného ve své klidné jednoduchosti. Úsměvný a mírný ten genius, který počátkem devatenáctého století se díval v jasných a pohodlných místnostech přes rámě vybraným učencům skládajícím klasicisující jinotaje nebo našeptával citlivým a štihlým dámám při procházce růžovým sadem francouzské verše, prchl z Prahy na periferii, ukryl se v pustnoucích letohrádkách mezi vinicemi, usnul na chvílích v zapomenutých dvorcích na rozhraní mezi 8

předměstím a venkovem, a probudiv se, byl odtamtud stihán až mezi patetické pomníky hřbitova olšanského a košířského s antickými emblemy . . . zdaž neztratí tam v zahradách smrti genius Prahy empirové svou poslední skutečnost?

Avšak tato trojí božstva místní — a mohli bychom snad rozmnožiti jejich počet — dlužno v Praze usilovně hledati, než obrátí k nám svou tvář zastřenou mlhou a mlčením; jsou návštěvníci, ba obyvatelé Prahy, kteří ani si neuvědomili přítomnost těchto duchových bytostí. Zato žije v Praze mocný a panovačný genius loci, jemuž nikdo neujde, zamyslí-li se nad Vltavou o věcech kultury a umění. Genius ten se stal živelnou silou, která pevnou rukou ovládla město: jeho mocný a slavný hlas hlaholí, zpívá a pláče ve večerních souzvucích pražských zvonů; jeho pathos duní k nám z hukotu vltavských jezů; jeho zelené báně, zasvěcené věčnému jaru, srostly s pražskými chlupy a návršími v přírodní nerozlomnou jednotu — teprve, když prudké city a vzosné myšlenky tohoto božstva byly promítnuty do staveb a do soch, byla naplněna umělecká reálnost Prahy. Pochopiti Prahu v její výtvarné podstatě a v kulturní její bytosti — toť znamená téměř tolik, jako rozuměti a sloužiti jejímu baroknímu genu loci.

obr. č. 1

Jsou chvíle, kdy se s ním dorozumíme jakoby naráz. Za podzimního večera, prší-li listí a sládně-li vzduch vůní tlení a zániku, dejme se sevřítí obrovitou kamennou náručí nádvoří v Klementině. Z jednoho chrámu, v jehož oknech se třese slabý odlesk svěc oltářních, šumí plnými proudy hudba varhan a kostelního zpěvu; z druhého, uzavřeného a téměř zakletého, vane již noc přerývaná skřeky uvězněného ptactva. Obrisy věží nad kvadraturou dvora jsou temné a hrdé; chodby, které se chvílemi otevírají do místností seminářských, ztrácejí se v posvátném a

zneklidňujícím nekonečnu; v oknech, jež mají dvojí chlad a přísnost, kláštera a vězení, obráží se kmitavě holá ratolest stromu, který přestal býti součástíku přírody; masivní zdivo a těžké kování shlíží pohrdlivě na trpasličí postavu i osud osamělého chodce. Ale dokud poutník se znepokojuje materiální nicotou a přechodní ubohostí svého bytí, dokud se bojí a mate, neporozuměl řeči a vůli přítomného genia loci. Ten pathosem své síly donutí jej, aby se rozhodl. Chránová hudba proudící ze dveří a oken po pravici vábí: Vrhni se, zbloudilé srdce, do kypivých vln rozbořeného citu, které v ekstasi lásky a rozkoše nekonečným mořem víry a milosti ponosou tebe až k slunnému břehu, na němž se tyčí boží trůn! Po levici se však pevné stavivo řádového domu, který byl krbem organisace a výboje, chmuří v příkrém meméntu: Dokaž, synu boží a sluho církve, exaltací své svobodné a mocné vůle, že jsi hrdinou; odříkej se nebo bojuj, panuj nebo tvoř, hromad' kolem sebe bohatství nebo žáky, a posledním tvým vítězstvím bude, že procitneš jako hejtman nebeského vojska! Mistři, kteří zbudovali barokní Prahu, zazdili do svých děl odpovědi na tyto naléhavé požadavky.

Na sta holubů bílých a růžových, podobných velikým květům magnoliovým, urvaným větrem, krouží a víří v smělých křivkách nad rozkošným čtvercem Křižovníckého náměstí u paty Karlova mostu. Snesše se v kmitavých chumáčích s gotického cimbuří staroměstské mostecké věže, opisují chvíli rozmarný kruh kolem baldachýnů zastíňujících genealogické sochy Lucemburků, usedají pak na stupně trůnu krále a královice, aby v okamžiku tloukli křídly o pestré štíty říšských erbů a znaků, svítících jako řada polodrahokamů přímo nad ostrým hrotem oblouku, který otvírá přístup na Kamenný most. Náhle však, přesek-

nušve prudkou úhlopříčnou čtverec náměstí, kam otevřenými okny křížovnického chrámu padá ze skvoucí lucerny nad kupolí žlutý pruh světa, vrhají se prudce na průčelí tohoto kostela, hovějícího slavnostní šíří a imponantním klidem společenské kultury zakladatelů, rytířského řádu křížovníků.

obr. č. 4

Mohutná jednoduchost chrámové fasády s hrdými sloupy pod slavnostní pavlačí se téměř ztrácí pod prudkým dojmem barokních soch, jimiž Guitainer, smyslný a patetický mistr XVII. věku, zalidnil všechny výklenky, výstupky a podstavce. Hle, teď se slétají holubi k smyslné soše ženské při levém křídle chrámových dveří, jako by chtěli sloužit své paní Venuš. Rozkošnický prohnutá Madonna, která se titěrně malými nožkami dotýká hlavy hadovy s nastudovaným gestem velké dámy, sestupující z kočáru, není než povrchně náboženskou stylisací něžné vášně ženy, oddané sladkým hrám lásky. Dodatečně připsaná glorie kolem hlavy a preciosně zbožný nápis na podstavci jest jediné, co činí náboženský výtvar z této vypočítavě houpající se milostnice, jejíž pohyb křehounkých rukou lehounce rozhalujících šat na řadrech, právě jako rafinovaný úsměv očí jen trochu pootvřených vypravují nám výlučně o vítězství ženské krásy a zchytralosti nad zmatkem opojeného srdce mužova.

Tato dáma velkého světa, křehká a ohebná jako kterákoliv tanečnice, dostala protějškem drsnou, hrantou a křiklavě pathetickou sochu protireformačního světee, Jana z Nepomuku: rochetou se derou těžká, selská kolena, veliké ruce svírající krucifix mají zkřivené, kostnaté prsty, lebka jest potažena sotva koží, a v souhlase praví nápis podstavce „magnus athleta, pius advocatus“. Je to druhý pól pražského barokního sochařství, — a dojem jest právě tak málo náboženský. Naopak, jako se přesycení lidé slabých ner-

vů a útlé struktury kochají zápasy siláků, tak zde sochař bere si legendu o lidovém svěťci za záminku, aby v prudkém naturalismu modeloval těžkopádné tělo kostnatého muže.

A ještě třetímu typu smyslné skulptury XVII. věku dala Luraghova fasáda přístřeší: obklopen jako v zbožném podání trecenta holuby, žehná přímo nad portálem svatý František v nadšeném vytržení myslí kolemdoucím bratřím: podivné pathos vyhublého askety svíjejícího se hrozně pod svou kutnou a pod svým provazem, tvoří temné kouzlo trýznění, znásobený požitek muk.

Inspirováni velmi smyslnými potřebami a zálibami (byť nevyslovenými) šlechtických a kněžských svých zákazníků, barokní mistři dláta a štětce nerozpakovali se podávati ve svých dílech syntesu vášni, jimiž sami byli stravováni. Takto vynalézali však zároveň světská lákadla, kterými číhala protireformace na duše jako ptáčník důmyslný a nebezpečný.

Ještě dnes poutník, pokrytý potem i prachem ulice, utíká se důvěrně do podloubí oltářovité fasády podivuhodného chrámu sv. Salvatora a procházejí se klidně mezi jeho vlašskými sloupy, vdechuje žízňivě studený vzduch, proudící z růžového dna chrámu, ponořeného hluboko do země . . . Jak asi toužila srdce XVII. věku, usmýkaná vřavou doby, potopiti se zcela do těchto mrazivých proudů a utonouti v nich! S kamenné loggie houpající se na těchto obloucích a sloupech žehnají a kynou obrovští svěťci, biskupové a papeži, filosofové a spisovatelé církevní v tiarách a infulích, a přehlušuje-li dnes lomoz tramvaj, rachot vozů a křik chodců slova učeného jejich disputu, mluví o něm alespoň jejich veliká a přesvědčivá gesta, tak vražedná pro protější novogotickou ztrnulou sochu Karla IV. Jako se slétají teď ptáci na kovové větve pozlacených kytic, které na balustrádě rytmicky

obr. 5

se střídají se sochami, tak se slétaly duše lidí, prahnoucích po rozřešení dogmatických krisí, pod ochranu těch kamenných dialektiků, zatím co se ženská srdce oddávala v důvěře laskavému úsměvu Spasitele, jenž ze stinného výklenku pod trojhranným štítem volal a zval k sobě.

Jak vám, ó svůdní a nebezpeční mistři katolické renesance, měli odolatí lidé sedmnáctého věku, jimž víra byla rozkoší a zbožňování potřebou, když my, skeptikové, opovrhující vašimi náboženskými předpoklady, každodenně podléháme vašim úskokům a smyslným léčkám? Nepůjdeme hledati více potěchy a úlevy ve vašich kostelích, do zsinalých stínů obrovských fresek posledního soudu, ale zatoužíme ve dnech šedi a nudy častěji po nádherném čtverci Křižovníckého náměstí, kde si podáváte ruce se staviteli trecenta a quattrocenta. A byť náš spleen byl sebe černější, a naše srdce zraněno sebe hořčím trudem, co nám zabráni, vy renesanční a barokní kouzelníci, aby kolem vašich smyslných soch a nad vašimi hrdými chrámovými sloupy nekroužily naše radostné myšlenky, podobné oněm holubům, neúnavným a jása-jícím?

Barokní duše Prahy se zrodila z tragických rozporů. Její vznik a vzrůst v sedmnáctém věku jsou souznačné s kulturním vpádem cizinců na českou půdu. Dumavý sever, jenž uprostřed chladných hor a v sousedství jehličnatých lesů byl úplně obrácen do nitra, překvapen byl románským útokem z jihu. Teskné slovanské plémě náboženských myslitelů a snůlků, kteří dotud se dorozumívali hlavně jen s germánskými sousedy, podlehlo vůli a rozkazu, meči a umění panovačným Vlachů a krutých Španělů, jejichž praktické mozky a napiaté čivy se lačně vzpínaly po zevním světě velkých obrysů, kvetoucím skvělými bar-

vami a zalitým vítězným sluncem. Husitský národ si řešil dotud své bytí jako otázku mravní a náhle byl zaskočen bezohlednou silou, která uctívala pouze moc a zevní energii.

Za této doby osnová nejhlubší a nejvážnější duch český v lesnatých a divokých úvalech Českomoravské vysočiny svou koncepci života: Jan Amos Komenský skládá „Labyrint světa“. Marností, klamem a ilusí jsou mu paláce, kde v sebedůvěře vládne bohatství a panství, stejně jako chrámy, v nichž lidé slouží spíše nádheře a rozkoši než Bohu; hrou smyslů a přeludem jsou kopule, sloupoví a schodiště; pravdou a jistotou srdce křesťanova jest pouze návrat do duchovního Jerusalema, do města božího. A současně na rozkaz a z prostředků cizinců nebo zcižáčtělých Čechů roste pod rukama vlašských architektů při řece Vltavě kamenný labyrint světa, v němž všechny dary země, všechny iluze zraku, všechny možnosti hmoty jsou zužitkovány a znásobeny.

Praha barokní ztělesňuje novou lásku k skutečnosti a vládu nad ní; zosobňuje hierarchii nové společnosti, která se skládá ze světských vladařů nad životy a statky poddaných a z církevních vladařů nad dušemi věřících; hlásá svými stavbami a písní svých zvonů krvavou slávu aristokratického a kněžského imperialismu. Krev a slzy namíchaný jsou do malty, která spájí kameny v smělých klenbách jezuitských chrámů a šlechtických paláců; karyatidy nesoucí na krásně ohnutých plecích tíhu portálů a vzlet balkonů, mají mimoděk vepsánu v rysích bolest poddaného lidu, jehož práce a poslušnost hradí výlohy panského lesku; ano, odvážil bych se říci, že do základů velkolepé barokní Prahy zazděn byl osud celého pokořeného národa: chápeme již, proč se na nás barokový genius loci dívá maskou tragickou? Osloví-li nás, nepromluví dojísta v naší mateřštině. Nejen architektoničtí 14

tvůrci barokní Prahy, ale i její urození vládcí a zakladatelé byli buď cizinci nebo alespoň věrní vychovanci zahraniční kultury.

Řadu jejich zahajuje císař Rudolf II. Samotář odvrácený od lidí činu k věcem rozkoše, od přírody lhostejné a tvrdé v pravidelnosti svých změn k důvěrným kouzlům umění neproměnného a křehkého, od bezpečného poznání k dobrodružné hypotese a k odvážnému experimentu, překonával svůj vrozený spleen uprostřed španělských jezuitů a vlašských milostnic, německých rytců a anglických alchymistů a takto kolísal neustále mezi národy a kulturami. S malíři a s milenkou mluvil italsky, se zpovědníkem a Bohem španělsky, s vyslanci a hvězdáři německy, s odbojnými poddanými česky. Shledav posléze, že všichni rozumějí sice jeho slovům, ale nikoli jeho myšlenkám, zahalil se do tvrdého a těžkého mlčení, jaké posud děsivě táboří v hradních nádvořích.

Neminulo mnoho let, a vítěz bělohorský rozdal a rozprodal statky a jmění rebelů španělským, vlašským a německým generálům; čeští šlechtici si vozili nevěsty z Itálie; synové starodávných rodů domácích, Vilém Slavata z Chlumu a z Košumberka, Albrecht z Valdštýna, Heřman Černín z Chudenic se povlaštili nábožensky i kulturně na školách za Alpami; duchovní řádové od jezuitů až po karmelitány přinášeli do nové protireformační provincie španělskou ideologii a sensibilitu.

Jsou v Praze doposud místa a zátiší, odkud nedovedlo nic vypuditi této kolonisace cizího ducha a románského naladění . . . a tam jest Praha nejbaroknější.

Chceme-li prožítí kus italského jara v Praze, stačí, abychom ztrávili odpůldne v blízkosti Valdštýnova paláce. Popínavé rostliny se vyšplhaly na drobné gloriety na terasách; převislé keře a exotické stromy

zakryly přístup ke křehkým sallám terrenám; břechta-
ny obrostly těžkým svým krajkovým biskytové vázy
i bájeslovné sochy odumřelých obličejů, — a tak na
hrdých rampách, zvedajících se až k světlým balko-
nům pražského hradu, zmizela vlašská zahradní ar-
chitektura pod zdivočelým rozmarem vegetace, vy-
mknuvší se dávno lidské vůli. Ale sen italských uměl-
ců, kteří toužili připodobniti terasovité stráně nad
malostranskými paláci zahradám svého domova, mě-
ní se pod prudkými polibky květnového slunce v roz-
košnickou a blaženou skutečnost. Severské habry a
zamyšlené jilmy, vrásčité a popukané, se s úžasem
dívají na růžová a oranžová pole planoucích azaleí;
na tvrdě čteném pozadí starých tisů a thují se rýsují
měkce fialové a bílé hrozny zhoustlých šeríkových
keřů; na ocelové vodě omšelých basénů kolem so-
šek, elegických ve své opuštěnosti, krouží spadalé
květy magnolií a rhododender, zatím co po stupňo-
vitých stráních, šplhajících se až k samému králov-
skému hradu, valí se celé vodopády zeleně nejrozma-
nitějších odstínů: zeleně těžké a temné, jaká ovládá
jehličnaté lesy, zeleně melancholicky pomíchané se
šedí, jakou mívá omšelé, zvětralé stavivo, teplé a
šťavnaté zeleně tučných luk stále napájených vlahou,
konečně nesmělé a bled'ouké zeleně mladého osení.
Tyto jaré a nespoutané kaskády, které po přiroze-
ných terasách pražských pustila v šťastném a vítěz-
ném rozmaru štedrá ruka vlašských zahradních ar-
chitektů, házejí zelenou svou pěnu do oken, balkonů
a pavlačí rozkošných paláců, zaplavují je v jarním
kypění až k římsám prvního poschodí, náhle však
uhýbají se a klesají, aby odhalily neočekávaný po-
hled k paradoxně titěrným altánům a loggiím, na je-
jichž hravou něhu hrozí se zřítiti masivní podezdívky
hradní. Musíme mysliti na Ariosta, na Tassa a
chvílemi také na květnatého neapolského mistra

obr. č. 7

obr. č. 8

přetížených a strojených půvabů Giambattistu Mariniho.

obr. č. 9 Zda pouhou náhodou v téže době, kdy Marini básnil své mytologické epos o bozích a zahradách, budoval jeho jmenovec pro vévodu Fridlandského na těchto místech palác? Porozuměl dobře vůli generalissima, velkého condottiera, jenž vyrostl, proslavil se, zbohatl v krvavých náboženských válkách, aniž věřil jejich vůdčím ideím, prudkého a nebezpečného machiavellisty, který zbožňoval jen sebe a svou moc. Marini srovnal se zemí celou čtvrt městskou, domy, zahrady, dvorce, cihelny; obemkl vše vysokou a pevnou zdí, vylučující jakýkoliv styk s okolím; vybudoval rozlehlé sály, nekonečné chodby, vzdušné průjezdy, honosná nádvoří; zavřel do tohoto komplexu, jakoby určeného pro vladařskou dynastii, velikou zahradu, kterou dal osázeti stromy, slibujícími široké kmeny a chlumovité koruny. Když se otevře Valdštýnská zahrada na malou chvíli v polovici května, neuvítají v ní návštěvníky jen ohromné kaštany, planoucí tisíce světél, a jen jásající záhony azalek, nýbrž i mohutné stopy výbojného genia Valdštýnova. Vše konstruováno jest v duchu italské morálky panské, která rozpíná křídla po nejvyšší moci: do otevřeného večeradla padá odlesk velikého zálivu nekonečné oblohy; kamenné sochy v houštinách a nad basény zobrazují Herakla a giganty; voliéra zdá se býti zřízena pro pobyt orlů; koruny starých stromů, ověncených břečtanem, se dotýkají nebes —

obr. č. 10 Španělská epizoda v Praze není nikde tak zhuštěna jako na Loretě a v přilehlém asketickém kostelíku kapucínském: zde v odříkavé střízlivosti, do níž se přísně dívá umučená tvář Moralesova Krista, tam v rozkošnickém ovzduší nebeské erotiky se projevuje složitá duše protireformačního Španělska oběma svými krajnostmi. Pamatuji se, jak jsem před lety v stin-

ných a chladných ambitech Lorety náhodou četl jakési Galdósovo drama, jež prudkou polemikou účtovalo s katolicstvím a jesuitstvím dnešních Španěl, drama bez zvláštní vnitřní síly a s postavami načrtnutými pouze obrysově. Ale v tomto zvláštním prostředí cítil jsem bezprostředně všecku naléhavost divadelní argumentace básníkovy: kulturní skutečnost, na kterou útočil Galdós svou přímočarou dialektikou, obklopovala mne na dosah ruky, i podlehl jsem úplné ilusi. Míst, kde by dojem kulturní cizoty byl podobně silný, není v Praze příliš mnoho, snad ještě náměstí Velkopřevorské, nádvoří na Strahově, schodiště od Vlašské ulice na Petřín. Ostatek amalgamovala a přetvořila Praha zázračnou svou přizpůsobovací silou. Strávila a zpracovala všechny stavitelské i životní slohy od časného umění románského až po pozdní empire a podřídila je své složité a přece jednotné osobitosti, na níž má stejnou účast příroda i architektura, sochařství i zahradnictví, klima i vodstvo. Tak posléze svrchovaná a tvrdá duše barokní byla ovládnuta. A paradox všech paradoxů: duchový výraz i materiální výtvar Vlachů, Španělů a Němců podřízen byl vyšší skutečnosti, jakou jest historická jednota města Prahy, — a ta patří nám Čechům.

Obrovitě plémě, prošedší náboženskými i bitevními hrůzami třicetileté války, vytvořilo životní podmínky barokní civilisace. Krví zbrocení hrdinové vůle povolali do svých služeb, nikterak lehkých ani příjemných, vlašské i německé architekty a sochaře z období zralé i přezrálé renesance, a hle, i tito náleželi k nadprůměrnému rodu panovačných individualistů. Jaký div, že díla, která vzešla z takových objednávek a byla zosnována takovými umělci, jsou z gigantického rodu, ať jsou to chrámy nekonečné prostornosti, ať volné paláce, v nichž se postava lidská ztrácí, ať 18

fresky v kopolích, kde v ekstasích zlata a žluti zápolí celé zástupy obrů, ať konečně nadživotní sochy dmoucího se svalstva?

- obr. č. 12** Se sterých herkulských postav na průčelích i balustrádách chrámů, na mostě Karlově, na votivních sousoších uprostřed náměstí zírá na nás ostře vypracovaný tělesný typ barokního věku. V podstatě zosobňují tito archandělé a jinotajitelní geniové, tito světci a mučedníci, tito kající a misionáři, tito otcové církevní a papeži týž ideál těla atletického s pevnou až hrubou kostrou, s plnými, ale utuženými svaly, s tvrdou a s příkrou fysiognomií. Ani jedno z těchto těl není v klidu: všechna se vzpínají, svíjejí, vztyčují ve vášnivém napětí, všechna oděna jsou jakoby do vichru a do bouře. Na první pohled se zdá, že hmotná a hřmotná tíže pohltily na těchto divoce patetických figurách veškeru vnitřní formu; žijeme-li však déle v blízkosti velkohlavých těch zápasníků duchovních i světských, pochopíme, že okamžik krajního přepětí, v němž se sochař zmocnil postavy, řízen jest soustředěnou vůlí, která brání, aby obrysy se neroztlily beztvárně do prázdného prostoru. Kdežto právě renesanční sochy prožívají v klidném postoji plnou krásu souměrného bytí, jsou všechny kamenné figury barokní Prahy zjevy dramatické. Mistři vyňali z jejich legendárního či dějinného obsahu onen vrcholný okamžik, kdy stupňované dění zahrnovalo je až na sám práh nadlidství. Takovými obry, kteří dramatickou vůlí dobývají nebe a překonávají zákony pozemské tíže, zalidnili barokní sochaři Malou stranu i Staré město a především pilíře mostu Karlova.
- obr. č. 13**
- obr. č. 14**

Nevím, zda láska k antice a požadavek typisace v sochařství neodcizily nám nadobro tato díla dramatického naturalismu, a zda nemáme i nejlepší z nich lhostejně. Snad se podívujeme s nadšením oběma velkým mistrům, kteří mužskou i ženskou duši baroka

znali stejně pronikavě, smyslně vřelému Matyáši Braunovi a prudce výmluvnému Ferdinandu Brokoffu. Opravdu nelze se jim oběma podívatí dosti nadšeně. Jejich sochám na Karlově mostě se dostalo záviděníhodného umístění, neboť obloha i mračna, voda i stromy, architektura Hradčan i Malé strany spolupracují na dojmu jejich, vytvářejíce pro ně rámec nebo pozadí. Matyáš Braun, jež však v celé jeho rubensovské gigantičnosti a teplé smyslnosti pochopíte teprve ve Šporkově Kuksu, zdá se mně větším umělcem a především svobodnějším psychologem: dobral se ve svých výtvořech vždy čistého gesta prostě a věčně lidského. Měkký pokyn spravedlivého soudce Iva, milostná a nebeská „unio mystica“ mezi Ukřižovaným a svatou Luitgardou, přesahují meze času barokního a vyjadřují i dnes citové pathos očistěného člověčenství. Ferdinand Brokoff podává však zpravidla pouhé gesto liturgické a jest nám proto méně srozumitelný. Vzpomeňme na dvojí plastický výraz, jímž sousoší Karlova mostu tlumočí svrchovaný triumf církve nad duchy i zloduchy, na roznícený kyn misionáře Františka Xaverského i na bezohledný posun exorcisty Vincence Ferrera — jsme naplněni obdivem, ale neopouštíme hranic smýšlení a cítění barokního. Ale čím nám jsou jména menších plastiků XVII. a XVIII. století, kteří spokojili se namnoze pobytem u hranice dekoračního sochařství, kde ostatně občas rozbíjeli své stany také Braun a Brokoff, původcové mohutných karyatid při paláci Thunském, Morzinském a Clam-Gallasově, co značí nám jméno Pendl nebo Jäckel, Guitainer nebo Platzer? A přece jaká dramatická síla prudkého citu, osedlaného vůlí atletovou, bouřila v postojích exaltovaných světců na průčelí chrámu křížovnického, v překrásných pohybech rukou zápolících archandělů na staroměstském sloupě mariánském, v prudkém

obr. č. 15

obr. č. 16

obr. č. 17

obr. č. 18

obr. č. 19

gestu svatého Cyrila z Alexandrie v presbytáři u sv. Mikuláše na Malé straně!

Tělesný ideál, zachycený těmito gigantickými postavami z kamene i z jeho napodobenin, byl v těsné shodě s oběma charakterovými typy katolické reformace, které vládly v barokní Praze. Není nesnadno uvést tyto dva typy na týž životní druh: v duchovních i světských hrdinách bezohledné vůle jest vyhnán renesanční individualismus do zámezí.

Jesuitský řád přenesl jej do oblasti víry a církve a dal mu zvláštní strohou příkrost. Na dně svých temných duší jsou Ignác z Loyoly, František Borgiaš i Petr Canisius, nebo jejich slabší, čeští bliženci, válečný vůdce studentů Jiří Plachý ve věku XVII. a krutý ohař kacířů Antonín Koniáš v XVIII. století, studené, vypočítavé povahy, které znají jedinou hybnou sílu: vůli k moci; jest jim jedno, zda meč, kazatelna či kniha nutí oslepené a přehlušené zástupy věřícího a strachujícího se lidu pod jejich panství. Pronikají ledovým bystrozrakem až k ukrytým kořenům lidských přání i slabostí; prohlédají a zužitkovávají poměry svým houževnatým smyslem reálních politiků; zapřahají praktický rozum a neúchylnou vůli do služeb rozsáhlé a důmyslné organizace. Jsou agenty božími, hejtmany církevními, diplomaty svého řádu: vše s krajním napětím sil, vše s přímočarou důsledností, vše s dramatickým soustředěním. Byli buď sami zprvu státníky či vojáky nebo pocházeli alespoň z diplomatických nebo válečnických rodů; nezapomněli toho nikdy ve své duchovní kariéře. Když jim architekti budovali řádové domy, přikázali jim, aby do stavby vložili příkrou kázeň kasáren či vězení; ve svých chrámech hromadili rádi plastické nebo malované výjevy z bojů; neunavovalo je dívat se na zápas archanděla Michala s ďáblem v různých obměnách.

Ale zpod dna jejich duší, praktických až k střízlivosti, pracovitých až k mechanismu, účelných až k suchopárnosti, vytryskl občas žhavý pramen visionářského fanatismu, a jeho prudkost zachvacovala pak netoliko je samy, ale i zástupy jejich duchovních poddaných. Stáli pevně na skalnaté a pevné zemi, přemýšlejíce vypočítavě, jak by ji stopu za stopou uvedli do svého poddanství, a pojednou otevřela se nebesa, a dobře vyzbrojený žoldák boží uviděl u vytržení věčnou blaženost. Zde jest zadržnut dramatický uzel metafysiky jesuitské. Vše záleží na heroismu pozemské vůle jednotlivcovy, která hromadí čin na čin, zásluhu na zásluhu, až udiví a překoná samého Boha. Ale nade všecku vůli, nade všecko hrdinství, nade všecku zásluhu triumfuje milost, živel mystický, kdy Bůh přímo zasahá do osudu člověka, pozvedaje ho prudkým větrem k sobě neb oblévaje ho proudy svého slunce. Nezapomenutelně vyjádřila to dvě pražská díla barokní: Brokoffova socha Františka Borgiáše na Karlově mostě a Brandlova podobizna Jiřího Plachého, dnes chovaná v kutnohorském Vlašském dvoře. Oba tyto jesuité jsou synové země, neústupní a tvrdí, zestárlí a poněkud již vyžilí mužové činu, ponuří hrdinové kázně, jak se zdá, spíše v táboře než v koleji. Brokoff a Brandl nezobrazili jich však uprostřed pravidelného chodu organizačního díla, nýbrž v dramatické vteřině vytržení: Borgiáš exaltován jest zázrakem eucharistie, Jiří Plachý válečným napětím požárů, kde jeho velení nabývá dosahu konečného vítězství nad švédskými kacíři.

Zdálo by se, že mnohem menší intenzitou vůle byli vyzbrojeni asketové a bohoslovci, kteří skládali jaksi průměr církevníků protireformačních, a jejichž obrovitými kasárnami bylo Klementinum. V čele jich kráčí raný protagonist protireformace v Čechách, ponurý a důsledný Petr Canisius. Nejinak než ve špa- 22

nělských malířích primitivech, jejichž ekstatické náboženské pathos užívá výtvarné mluvy holandských naturalistů, spojují se v tomto temném pedagogovi a pronikavém apologetovi živly španělské s prvky germánskými. Rodák z Nimweg má neúprosné rozumárství a fanatickou logičnost svého kmene, avšak postaví ji do služeb náboženských koncepcí španělského generalissima protireformace. Dlouholetým pobyttem v Německu pozná, jakými zbraněmi možno bojovati proti protestantům; řádové tradice ho naučí, jak dobývati srdcí i smyslů všech mocných tohoto světa. Toť muž, jakého potřebuje Ferdinand I., sám rovněž Španěl pathosem víry a zároveň Germán disciplinou vůle. Přes Ingolstadt a Vídeň přichází Canisius do Prahy, aby syntesou jesuitismu španělského i germánského ničil a hubil národní náboženskou kulturu v Čechách. Chceme-li však býti právi těmto Canisiům, Koniášům a Balbínům, nesmíme jich přirovnávati k dnešním učencům a mnichům. Obrátili energii, již jejich druhové využívali k organizaci zevní, do vnitra; zapověděli si smyslový a skutečností svět proto, aby odříkajíce se ho, uvědomovali si stále svou ztrátu a dráždili se touto zápornou rozkoší; zvedli pathetický boj proti všemu, co činí život žádoucím, vědouce, že budou neustále vzrušováni tímto protikladem. Malovali v křiklavých barvách a rysech churavé obrazotvornosti stále peklo i věčné zatracení a procházeli při tom řadou pokušení. Na Antonínu Koniášovi, časově posledním z této temné rodiny, pokusilo se pero českého historického vypravěče zachytiti to, co chmurný štětec geniálního mistra ze Sevilly, Francesca Zurbarana, vyvolával na nadživotních postavách klášterníků a světců španělských: směs krutého odříkání a rozhodnost bojovného úsilí, nerovný sňatek přísného rozumu s neoblomnou vůlí, křeče churavé smyslnosti, nezcela zkrocené kasti-

gací a kalné záblesky horké vášnivosti. Kláštery kapucínů, profesní domy jezuitské se svou chtěnou a rafinovanou střízlivostí, která tolik kontrastuje s barevnou a tvarovou nádherou ostatního baroka, prosyceny jsou touž filosofií askese.

Proti typu duchovnímu typ světský, jenž zavírá zpravidla několik existencí do rámce jediného života: válečníka, který s rozevřenými nozdrami polyká nasládlý dým prolité krve kacířských regimentů, prohnáného diplomata, hotového smluviti se výhodně a lstivě se samým sultánem, obezřetného hospodáře, jenž ukládá poddaným vysoké daně a obchoduje důmyslně na cizích trzích, aby stavěl po venkově zámky a letohrádky a po Praze paláce. Tyto paláce ve vlašském vkusu, jejichž sama jména bylo by dlužno vypočítávati půl hodiny, zasluhují naší zvláštní vděčnosti. Více než cokoliv jiného daly Praze ráz vznešenosti a znobilisovaly celé ulice a náměstí způsobem podivuhodným. Jejich průčelí, zdekorovaná často sochaři prvního řádu, jejich portály, jež nás mimoděk svádějí, abychom smekli, jejich vnitřní dispozice jsou daleko klidnější než soudobá architektura chrámová, připomínající namnoze výmluvnost a květnatost kazatelů. Divoké vzrušení barokní masy, bombastické hromadění motivů, rozmarná nepravidelnost nakupených detailů — to vše jest zkroceno na těchto palácových stavbách velkých rodů XVII. a XVIII. věku jednotící a sebevědomou vůlí, která plyne z bezpečného pocitu šlechtictví a výlučnosti. Pražské barokní kostely a kaple volají na nás hned patheticky, hned s exaltovanou nábožností, abychom neváhali vstoupiti a hledati v jejich prostorách polehčení nebo milost. Avšak šlechtické paláce mlčí před námi hrdě a povýšeně, nebo usmívají se nanejvýše na důkaz své vlídné milostivosti, zahalujíce svůj vnitřek za fasádu, která má výraz velkého pána při slyšení. Některé 24

z těchto šlechtických staveb barokních, pokud zachovány jsou ještě jejich zelené kulisy stromové, jsou s to, aby vyléčily duši z nervosního chvatu a z hlučné horečky moderní existence: až budeme upachtěni a zemdleni, oddejme se pozorování paláce Nosticova nebo fürstenberského; až černý smutek, zpředený ze sazí a pesimismu, lehne nám na srdce, neopomeňme projíti se ulicí Vlašskou či Letenskou, — vážné mlčení paláců a vlidný styk se starými stromy občerství nás. —

Snad dočkáme se jednou, že dějepisec, dovedoucí čísti z mluvy kamenů řeč duší, napíše nám historii stavitelské rodiny Luraghovy, která od konce XVII. století shromáždila ve třech pokoleních celou řadu mistrů tohoto panského baroka; vedle Dientzenhoferů je to mezi pražskými architekty skupina nejzajímavější. Není asi bez významu, že první práce luraghovské jsou stavby fortifikační, — i zde průchod k velikosti a moci jde vojenským táborem. Ale pak vzneseny byly na Luraghy stavby, které přeměnily ráz celé Prahy: konvent křižovníků s červenou hvězdou dal od nich budovati svůj palác i chrám sv. Františka, hned v sousedství jesuité objednali obdivuhodnou loggiu před kostelem Salvatorským — a místo při vyústění Karlova mostu, jež dotud bylo malebné, stalo se rázem místem vznešeným. Světskou architekturu Luraghů vyvrcholil později palác Kolovrata Libštejnského v Ostruhové ulici, jež znám jest pode jménem paláce Thunského, — a opět ulice Ostruhová, plná měšťanské a rozmarné pitoresknosti, byla náhle znobilisována. Rozlehlé a vážné průčelí paláce, rozčleněné horizontálně i svisně s velkým vděkem geometrickým, rozkvetlo novým životem pod zázračnými rukama Braunovými: svrchovaný sochař, jež byl s každým úkol naň vznesený, pochopil bystře celkovou koncepci Luraghovu i základní požadavek hraběte

obr. č. 20

Kolovrata. Dva orlové, ptáci královští, nesou na mohutných křídlech oblouk portálu, na němž v konverzacii vybrané, graciosní a především tlumené, usedli nejvyšší bohové, Jupiter s Junonou.

Duše XVII. věku, prahnoucí po velikém vzrušení, se vzpínaly v myšlenkových svých touhách po Nekonečnu. Nad světem, jehož se zmocňovaly svými žhavými smysly a jež pokoušely se ovládnouti svou panovačnou vůlí, se jim klenul vesmír jiný, nepochopitelný, nezbadatelný a lákající k sobě svým nadmyslným tajemstvím. Hvězdáři a kosmologové té doby, z nichž Kepler a Tycho Brahe měli své observatoře také v Praze, otevírali vědeckým způsobem pohledy do Nekonečna fyzického. Bohoslovci a ekstatikové se současně vznášeli u vytržení do bezmezných prostor Nebes, jež se ztrácely v nezbadatelném kouzlu světla a záře. Pathetický cit roztoužených srdci vrávorá v rozkošnickém omámení touto říší nadsvětanou, rozplývající se v zlatých mlhách tajemné nálady.

Avšak i tuto oblast posléze ovládl účelný racionalismus jesuitů. Do prostor nebeských přenesli jesuité touž hierarchii státně církevní, jíž jejich politický duch naplňoval zemi. Myšlenku o stupňovité organizaci církve promítli do končin nadpozemských jakožto skvělou ideí o svatých obcování: vedle církve viditelné, seskupené u stupňů papežského trůnu, církev neviditelná, rozložená kolem trůnu božího — a obě spiaty zásluhami a milostí. Jako na zemi vede pro věřícího cesta k svátostem zástupem kazatelů, zpovědníků, duchovních učitelů, tak v nebi ubírá se vykoupená a očištěná duše sbory světců a mučedníků po vznešeném schodišti hierarchickém až k trojjednému Bohu.

Proto kupí barokní sochaři na průčelích, balustrádách a loggiích chrámů celé davy světců a učitelů církev-

ních, takže s pavlánu u sv. Salvatora pohlíží do Křižovnického náměstí jakési kamenné konklave, církev to vítězná, hotová orodovati. Proto lemují Karlův most špalírem soch, v nichž chodec má nalézati posilu na dráze dokonalosti. Dnes, kdy většina světců, jež štědrí a zbožní fundátoři ze začátku XVIII. století zvolili, uctívajíce patrony svých povolání a řádů a zároveň oslavující obdivuhodnější hrdinství své doby, jest málo srozumitelná legendou i významem, netušíme ani přibližně citů, které vzbuzovalo toto kamenné procesí v srdcích a v nervech lidí barokních. Pro ně to byla dojista cesta triumfální, vedoucí od přísně duchovního Klementina ke královské nádheře a vznešené výsosti svatyní hradčanských, kde v chrámě svatovítském pozvedali kořící se andělé pýchu a pavézu tehdejší Prahy i národa, zkroceného protireformací, stříbrnou rakev sv. Jana Nepomuckého.

obr. č. 21

obr. č. 22

obr. č. 23

Světec ten, jehož legenda a kult jsou samy polemikou proti českému husitství, vábil jako mučedník k sobě asketická srdce, kterým bylo potřebí silných citů soustrázně s utrpením a dojetí z ran, z krve, z násilí, ale odměňoval zároveň rafinovanou smyslnost ctitelů a diváků tím, že volal k světsky honosným slavnostem zlata a barev, drahých rouch a lesklých odznaků, rušného pohybu a hlasné hudby. Tam, kde se nad temnou řekou tyčila chmurná postava zamklého zpovědníka, divadelně ozářeného svitem patera hvězd a obklopeného jáсотem privilegovaných stavů v honosných krojích, avšak v přísném roztrídění kastovním, tam nebylo, tam nemohlo býti místa pro světlý a klidný zjev výmluvného kazatele, jenž v šerém šatě, pod širým nebem českého venkova, soustředil kolem sebe vděčné mlčení lidového zástupu, spiatého v bratrství prostou silou slova božího, českého slova božího.

27 Kráčeje po Karlově mostě, měl nábožný poutník před

sebou v oblacích posvátný ten stánek. Aby byl však hoden vstoupiti do něho a požívatí všech milostí tam utajených, posiloval se přimluvou a příkladem znamenělých světců. Soudci kynul vlídně sv. Ivo, lékař vítali sv. Kosma a Damián, učitel nacházel ochránce v Mikuláši Tolentinském, libomudřec vzhlížel s důvěrou ke králi misionářů a zároveň k učenci, Františku Xaverskému. Ženy zvala sv. Luitgarda k lásce nebeské, sv. Alžběta k dílům dobročinnosti, sv. Anna k rodinné něze. Juda Tadeáš hlásal chválu přátelství, Vincenc Ferrer vznešenost misí, Jan z Mathy a Felix z Valois důležitost vykupování z otroctví. Ale jako vladaři této církve vítězné a pomocné trůnili vysoko ve vzduchu tři tvůrcové jesuitství, postavou obří, s posunem imperativním; obklopeni přímo zástupem duchovních poddaných, František Xaverský, František Borgiáš a nade všechny Ignác z Loyoly. Neboť jak volá v roznění plamenný a květnatý kazatel té doby, Hynek Bílovský, v knize „Coelum vivum“, vydané r. 1714: „Eia, vivat Ignatius, vivat Tovaryšstvo Ježíšovo! Vivat matka, rodička a zázrak světa, vivat svaté církve srdce, zarmoucených potěšení, matka všech duchovních řádů, ano matka všech lidí!“

Karlův most jest symbolickým obrazem pravé cesty k dokonalosti na zemi, barokní chrámy nejsou ničím menším, než symbolickým předobrazem samých prostor nebeských. Chrátová loď, jejíž klenutí zvedají směle dvě řady masivních sloupů s hlavicemi rozkvetlými přetíženou nádherou exotických listů a květů, znamená království této země. Jest to říše bohatá a pyšná; královský mramor ve všech barvách krouží se po zdech, zlato kane po římsách, vodotrysky skvělých barev hýří po stropních freskách, při sloupech a pilastrech se hemží sochy, jejichž rej zpestřován jest pozlacenými girlandami a přeplněnými vázami. Velká okna vrhají celé proudy světla do lodi,

obr. č. 24

obr. č. 25

sluneční paprsky tančí po nádheře kazatelny, zrcadla na oltářích chytají odlesk divadelní té nádhery. Věřící, který usedá do těžkých lavic anebo kleká na mramor dlažby, cítí se poddaným slavné, kvetoucí říše. Touží-li však po důvěrnějším hovoru s Bohem anebo světcem, nechť odebere se do některé z postranních četných kaplí, a tam před oltářem a velkým tmavým obrazem, vyhlédajícím ze zlaté květeny ráků a ozdob, najde soustředění, podporované často umělým přítmím anebo barevným vrhem tlumeného světla. O několik stupňů výše nad lodí zvedá se presbytář, chráněný zábradlím a strážný často velikými sochami: privilegované místo privilegovaného kněžského stavu. Gigantický oltář, zářící a neklidný, korunovaný obrazem či sochou, jest sám obrovskou monstrancí, která se zvedá k nebesům, obklopena dýmem kadidla a zpěvu hymnického: vše v presbytáři jest apotheosou eucharistie. Ale když přijde posvátná chvíle požehnaní, když zaplanou všechny svíce, když zavlaží kaditelnice, když se rozhlaholí zvonky v rukách ministrantů, a kněz v zlatém pluviále z drahého brokátu pozdvihne monstranci do výše nad čela věřících i nad svou hlavu, přivře nábožný zástup očí a upírá je s přiklopenými víčky vzhůru — tam v prostoru nedohledném otevírá se nový svět, závrtná kopule se smělymi freskami a s lucernou, propouštějící zákrasy slunce — jest to skutečně perspektiva nebeské blaženosti.

Barokní umělci dovedli tímto uspořádáním podřídit i gotické chrámy jesuitské koncepci chrámu a nebes, dovedli zapřáhnouti do svého slunečního vozu barvy a světlo, perspektivu a stín, dovedli vši nádherou světskou promítnouti vznešenost rajskeho blaženství. Nikdo neznal těchto čarů lépe než architekt všech pražských architektů, Kilián Dientzenhofer. Zdá se, že jeho rodině byl přímo vrozen smysl pro vznešenost, která není studená, pro nádheru, která nikdy

netrpí bombastem. I díla jeho strýce, jež jsem viděl v Bamberce — mimochodem jediném městě na severu od Alp, které připomíná Prahu — mají tuto grandiosnost. Kilián Dientzenhofer, jehož vývoj mohl požehnaně spočinouti na ramenech velkého otce, byl z geniů, pro něž není nesnází. Dovedl prostě vše. Stál bez nesnází nad konfliktem severní přírody a jižní krásy, slovanské přísnosti a vlašské gracie, nad oním konfliktem, jehož ztělesněním dramatickým jest Praha. Jako čte veliký sochař v neotesaném mramorovém balvanu tvář i postoj budoucích plastik, tak uhlodl vždy Dientzenhofer z nesnází, kladených terénem, velké základní rysy zamýšlené architektury. Každou překážkou rostla mu křídla, každá obtížná stavební kulisa ho učila, jak by monumentalisoval perspektivu, a bylo-li v okolí jeho stavby jiné mohutné dílo architektonické, přijal je jako vítaný kontrast, jako dramatickou folii. A nejinak byl poměr tohoto nejpražštějšího z pražských umělců k studené a sychravé přírodě, do jejíchž vichrů a dešťů postavil vlašské své sny: učinil ji služebnicí.

Máme z jeho kroisovské ruky křehké kusy důvěrné architektury světské, jako letohrádek Ameriku i palác Sylva Tarouccy, ale též důkladná profánní díla, jako karlínskou Invalidovnu. Přestavěl Tomášský chrám tak, že přímo vyhladil všechny stopy gotické, a byl velmi taktním obnovovatelem paláce Nosticova. Stvořil intimní svatyně pro domácí potřebu uzavřeného kroužku, jako kostel sv. Karla Boromejského, uměl býti i prostým a jasným, jako v diskretním chrámku sv. Jana Nepomuckého na Hradčanech.

Ale co jsou tyto všechny stavby proti malostranskému svatému Mikuláši? Dostavěv jej jako dovršovatel díla otce, přetvořil Dientzenhofer Prahu; teprve od roku 1752 jest i Malá strana čtvrtí královskou. Chrám ten podrobující si se samozřejmou svrchovaností vše-

obr. č. 26

eko široké okolí, není nám jen předmětem výtvarného podivu nebo smyslné rozkoše; jest nám více: často školou velikosti, vždycky osudem. Nemáme z barokní doby velké poesie, jakou jsou Francouzům tragedie Corneillovy: můžeme-li jich kde oželeti, tož před touto stavbou, jejíž zelená kupole skutečně soutěží s modrou klenbou nebeskou. Zde jest vše nejen širé, ~~rozlehlé~~, mohutné, ale vznešené, hrdinské, posvátné; smyslné dojmy barev, světla, prostoru slouží vysokým ~~artům~~ heroické nábožnosti, a nad těmi city vládne jasná, nezvratná, nepohnutelná vůle: dostupiti nebeské dokonalosti a dobýti si práva, slouti synem božím. Mezi etikou Corneillovou a stavitelskými koncepcemi Dientzenhoferovými jest, tuším, spojitost hlubší, než se na pohled zdá. Ke mně alespoň promlouvá pohled do kupole a luceřny svatomikulášské vznešenou tirádou „křesťanské tragedie“ Polyucta:

„O světe ideí, tvá něha bezejmenná
v mé srdce vstupuje, jež se ti otvírá;
tvým rajským vanutím či duše posvěcena,
ten bolu necítí, ten do tmy nezírá.
Ty, mnoho slibuje, dáš více; a není vrátký
tvůj blaha cit a nezná zrad;
smrt blažená, v níž jdu tak rád,
ti není nežli přechod krátký,
jenž uvádí nás v pobyt sladký,
kde věčně smím se blahu vzdát!“ *Překlad Ot. Fischera*

Mistři XVIII. století, kdy vývoj barokních forem výtvarných volně postupoval, kdežto smýšlení barokní zvolna upadalo a pozbývalo kořenů životních, nebránili se vpádu světských živelů do církevního umění. Tím ubývalo masivnosti, vážné tíže, ztrnulého patosu, naopak barokní duše nabývala křídel, pohybovala se lehčeji, oddávala se úsměvu. K tomuto pojetí se klo-

nil již Kilián Dietzenhofer, kdežto jeho nejnadanější žák Ignáz Palliardi, dotčený vlivem klasicismu francouzského, podlehl zcela svůdnému vábení nové doby. Též největší dekorační genij barokní Prahy, Vavřinec Rainer, byl vyznavač nových, lehčích ideálů uměleckých. Vidím v něm povahu vzdušnou: jakmile pracoval nad zemí svá freska, byl mistrem; jeho plátna jsou však pouze průměrnými výtvary. Na Rainerových freskách vše letí, pádí, vzpíná se k slunci, jehož husté paprsky magneticky přitahují k sobě spletené zástupy. Faëtonská jízda z chrámových temnot k sluneční volnosti — toť Vavřinec Rainer, robustnější, ale hrubší současník Tiepolův.

obr. č. 27

V starším období barokním se draly světské pudy skrytějšími cestami do umění chrámového. Člověk barokní žil prudkým a složitým životem smyslovým, ale tajil jej rád za náboženskou maskou. Láska pohlavní se zpravidla vydávala za symbol lásky k Bohu, spojení těl bylo vykládáno jako podobenství sjednocení mystického, rozkoš pleti a smyslů byla líčena básníky i malíři za výstrahu pro srdce asketická. V tomto nábožném pokrytectví byl nový osten slasti, rafinovanost dialektiků rozkoše, dráždivý půvab zakázaného. Z barokních sochařů se dávají dva mistři, tragický Braun a sentimentální Jäkl, mocně inspirovati pozemskou láskou a přetvořují ji stále v nebeské sjednocení mystické. Pater Seraphicus, svatý Bernard, klesá v slastném vytržení na kolena před Madonnou jako vášnivý milenec a šeptaje sám horoucí „ave“, čte se rtů svojí Vyvolené opojené slovo „fiat“. Tvůrce křesťanské filosofie, svatý Tomáš Akvinský, přijímá rozechvěn a roztoužen knihu z rukou Královinných a omdlévá nejvyšší pýchou pokorného mnicha, čta mezi listy napsaná slova Její rukou „bene scripsisti“. V měkkém pohybu nevýslovné něhy sklání se Kristus s kříže a klade jako přítel, jako

obr. č. 28

bratr, jako ženich pravou ruku kolem toužebné šije ctihodné cisterciačky svaté Luitgardy, která, klesajíc takřka rozkoší nad touto milostiplnou chvílí, zachycuje se rukou lehce plynoucí z řasnatého šatu horkých kolen Spasitelových. Někdy za dnů mlhavých a zakalených se zdá, jako by toto sousoší, modelované lehce a hebce v pískovci světlém a pórovitém, bylo jen zhuštěným šedivým oblakem, sešinuvsím se k obrubě mostu a snoubícím se na okamžik se zemí . . . Lze si představití většího vítězství plastického genia Braunova, jenž si přál, aby se jeho sochy vznášely a netyčily?

Svatyně barokní mají často příchut erotickou: neprováděl nadarmo nejmužnější řád, Tovaryšstvo Ježíšovo, soustavnou diplomacii s kultem Mariiným. Panna Maria přestává v této době býti Madonnou s dítětem v náručí a stává se velkou dámou, světačkou, královnou; neodměňuje pouze milostí, ale též milostností, usmívá se na své ctitele, zahaluje i odkrývá před nimi své vnady, pohrává s nimi. Na Karlově mostě zobrazil sochař Jäkl Madonnu ještě tak, jak se jí kořil středověk: Sancta Dei genetrix. V blízkosti však před průčelím chrámu u křížovníků podniká tanec s hadem kdosi jiný: urozená šlechtična dokonale pěstěného a s šikem oblečeného těla, která klopí významně a nacvičeně zraky, pravá Regina coeli!

Skrytým místem barokní erotiky, jakýmsi dostaveníčkem lásky, jest Loreta. Několik generací zbožných aristokratek, několik pokolení stavitelů tvořilo toto bludiště svatostánků, které se kupí kolem pomníku velkého zázraku mariánského, měnice jaksí litanii loretánskou v kamennou a barevnou skutečnost. Královna nebes, jejíž osudy vypráví spíše konveršně než epicky Casa santa v kameni a nástrojní malby chrámku v barvách, provázena jest celou družinou

světic a mučednic — a všechny náleží k typu erotic-
kému, jež nesmrtelným učinil Bernini svou svatou
Terezíí. V chrámě nastavuje slunci a zrakům diváků
růžovou plnost panenských svých ňader svatá Háta,
a proti ní svatá Apolena koketuje kouzlem dívčích
svých úst. V ambitech se svíjí poloobnažená Magda-
lena, nejisto, zda kajícností či rozkoší a perversí,
svatá Starosta, ukřižovaná v nápadných šatech, ale
s mužskou bradou dráždí záhadou hermafroditismu.
Vše jest ponořeno v přítmí, jímž jako by šuměly uta-
jené polibky a šelest hedvábného, pomačkávaného
šatu, leč ve vzduchu jest rozptýleno ještě cosi jiného:
vůně hrobky a příchut tlení.

Baroko nacházelo se zálibou trpkou rozkoš z hrůzy
rozkladu, slast to, v níž se kochají nervy, prošedší již
primitivnějšími stupni vzrušení smyslového. Doba,
která si stále dávala malovati mučedníky v nejružněj-
ších a nejukrutnějších způsobech trýznění a mučení,
kořila se mravním smyslem síle jejich vůle, která
snáší i smrt a její strážně hrdinsky; sytila svůj citový
život mocným patosem krajní bolesti, ale odměnovala
se i slastí tlení a uhnívání. Lealův obraz „Dvě mrtvol-
y hlodané červy“, který prý objednal historický don
Juan, mohl vzniknouti v Praze jako v Seville, nebyl
by se cizokrajně vyjímal u barnabitů na Hradčanech,
kde se úcta mnišek kupí kolem vonné mumie blaho-
slavené Elekty, nebo na Strahově, kde tolik koster,
oděných do drahých látek a krumplování, se účastní
bohoslužeb jako triumfální zbytky vojska Církve
Vítězné.

Mohlo by se zdáti, že tento sklon k rozkošem podiv-
ným a výstředním je svědectvím pro chorobnou cit-
livost duše barokní; a přece lidé XVII. i počínajícího
XVIII. věku nebyli ničím méně než dekadenty. Byli
schopni citů a vášní všech a vyháněli je do krajnosti,
nestavějice se nikdy uprostřed cesty. Ještě v čase, kdy

v ostatní Evropě zavládl střízlivý rozum a nutil všechny mohutné duše s chladnou svou rozvahou, aby se omezily výhradně na polohy střední, žila pražská duše barokní vnitřní prudkostí, jsouc především pathetická.

Za doby tereziánské, tak bezbarvé a ploché v obecné své vlídnosti a v občanských svých ctnostech, se baroko v Praze vyžívá. Jakmile odumřely základní jeho ideje, nemohly se dlouho udržeti ani tvarové prostředky: sloh přestal býti slohem a poklesl na pouhou rutinu. Kde se stavělo barokně, zmizela vznešenost a pádnost, uhýbajíc se elegantní lehkosti: dekorační umělci zaujímali postupně místa tektonických tvůrců; pathos ustupoval rozmaru. Střízlivě bylo přestavěno a obnoveno hradní křídlo, v němž kdysi na úsvitu baroka melancholický císař dumával o smyslu své podmračné existence. Nevznikají již chrámy, ježto ubývá zbožnosti; paláce, vesměs v drobném rozměru, budují se nikoliv pro vznešené a vůdčí rody šlechtické, nýbrž pro aristokraty mladých erbů a úřednické minulosti. Zvolna nadchází věk rokoka: styl francouzský po slohu vlašském, ženský půvab po mužné opravdovosti, hudební řešení po stavitelském idealismu. Jaká hravá a křehká gracie vyznačuje důvěrně světské průčelí strahovské knihovny proti sousední těžkopádné a přísně duchovní nádheře opatského chrámu Nanebevzetí Panny Marie—stopadesát let vepsáno jest velmi znatelným písmem do této mezery! Jakým lehounkým a bezstarostným úsměvem vítá arcibiskupská residence chodce, který se právě nasýtil kypivého pathosu, jímž rozkazuje pompésní vstup do královského hradu z doby Matyášovy, a který oddal se vyrovnanému klidu florentského rinascimenta, ovládajícího dům švarcenberský! Hle, trojí svět forem, ideí, citů, vzešedší z téhož kořene, renesance, barok, rokoko — a přece jak málo rysů příbuzenských!

obr. č. 30

Postůjme ještě chvíli před jedním z přechetných civilních domů, jimiž pozdní barokový sloh, měnící se v grácii rokoka, vykvetl jako na rozloučenou, před jednou z těch budov poslední čtvrtiny XVIII. věku, které se, sotva dostavěny, ocitly uprostřed vkusu empirového! Jsme před Mac Nevenovým palácem v ulici Pasířské, dnes Palackého. Celková dispozice dvoupatrové, nevysoké, nešíroké stavby tkví na základech barokních: pilastry meziokenní, sloupy, opírající kartuše vstupu, oválný štít marnótratné ornamentiky, obruba oken úměrná, leč bez jednotvárnosti — toť vše dědictvím baroku. Ale duch jest naprosto jiný: jest to duch pohodlí a mírné prostoty, jenž tu vládne. I kdybychom neznali dějin domu, mohli bychom uhodnouti, že kouzlo hudby a půvab tance vyplašily odtud nadobro temnou a pathetickou duši barokní. V době empiru stal se skutečně tento palác jedním ze středisek pražské kultury hudební, jež zahrála a zatančila menuet při pohřební slavnosti rokoka.

obr. č. 31

A posléze na podzim r. 1827 stěhuje se do Mac Nevenova, tehdy již měchurovského domu, ten, který měl zpečetiti konec a zmar pražské kultury barokní, tím, že sestoupiv hluboko k zdrojům národní bytosti, našel kulturu novou, živější, pravdivější. Od dob Františka Palackého náleží pražská duše barokní minulosti — a naší smyslové rozkoši, naší lásce elegické!

Vyobrazení

Table des illustrations

Abbildungen

Pictures

František Maximilian Kaňka

Nádvoří Klementina s hvězdárnou (I)

François Maximilien Kaňka

Cour du Clementinum avec l'Observatoire (I)

Franz Maximilian Kaňka

Hof des Klementinums mit Sternwarte (I)

Francis Maximilian Kaňka

The Cort of Clementinum with the Observatory (I)

František Maximilian Kaňka

Letní refektář bývalého arcibiskupského semináře
v Klementinu (I)

François Maximilien Kaňka

Réfectoire d'été de l'ancien séminaire archiépiscopal
au Clementinum (I)

Franz Maximilian Kaňka

Sommer-Refektorium des ehem. erzbischöflichen Seminars
im Klementinum (I)

Francis Maximilian Kaňka

Summer Refectory in Jesuits Convent Clementinum (I)

Karel Luragho a j.

Křížovnické náměstí s průčelím sv. Salvátora
a chrámu křížovnického (I)

Charles Luragho et autres

Place des Chevaliers de la Croix avec façade de Saint Salvator
et de l'église des chevaliers de la croix (I)

Karl Luragho und andere

Kreuzherrenplatz mit Fassade St. Salvator
und Kreuzherrenkirche (I)

Charles Luragho and others

Knights of the Cross Place with the façade of Saint Salvator
and Knights of the Cross Church [Saint Francis Church] (I)

Ondřej Filip Quifalner

Socha Madony pri prúčeli chrámu křižovníckého
Kámen · (I)

André Philippe Quifalner

*Statue de la Vierge sur la façade de l'église
des Chevaliers de la Croix · Pierre · (I)*

Andreas Philipp Quifalner

Statue der Madonna in der Fassade
der Kreuzherrenkirche · Stein · (I)

Andrew Phillip Quifalner

Statue of Madonna on the facade of Knights
of the Cross' Church · Stone · (I)

Hlava sv. Athanáše · Zlacená a kolorovaná dřevořezba
Kostel sv. Tomáše v Josefské ul. (III)

Tête de Saint Athanase · Bois doré et coloré
Église Saint Thomas, Josefská ul. (III)

Kopf des hl. Athanasius · Vergoldete und kolorierte
Holzschnitzerei
St. Thomaskirche, Josefská ulice (III)

Head of Saint Athanasius · Gilded and colored wood
Church of Saint Thomas, Josefská ulice (III)

Pohled do fürstenberské zahrady (III)

Vue du jardin Fürstenberg (III)

Blick in den Fürstenberg-Garten (III)

The view in Fürstenberg Garden (III)

Matyáš Bernard Braun

Zahrada paláce Vrtbů s Atlantem, Karmelitská ul. (III)

Mathias Bernard Braun

Jardin du palais Vrtba, avec la statue d'Atlas,
Karmelitská ul. (III)

Matthias Bernhard Braun

Garten des Palais Vrtba mit der Atlaskulptur,
Karmelitská ul. (III)

Mathias Bernard Braun

The garden of Vrtba Palace with the statue of Atlas,
Karmelitská ul. (III)

Jean Baptiste Mathey a Jiří a Pavel Heermanové

Schodiště letohrádku Troja u Prahy (VIII) · Kámen

Jean Baptiste Mathey et Georges et Paul Heerman

Escalier du Pavillon de Troja auprès de Prague (VIII) · Pierre

Jean Baptiste Mathey und Georg und Paul Heerman

Treppe des Sommerschlösses Troja bei Prag (VIII) · Stein

Jean Baptiste Mathey and George and Paul Heerman

Staircase of Troja Castle near Prague (VIII) · Stone

G. Pieroni, A. Spezza a G. Marini

Valdštýnský palác, průčelí (III)

G. Pieroni, A. Spezza et G. Marini

Façade du palais Wallenstein (III)

G. Pieroni, A. Spezza und G. Marini

Wallenstein-Palais, Frontansicht (III)

G. Pieroni, A. Spezza and G. Marini

The Façade of Wallenstein Palace (III)

Kilian Dientzenhofer

Průčelí Lorety (IV)

Kilian Dientzenhofer

Façade de l'église de la Lorette (IV)

Kilian Dientzenhofer

Fassade der Loretto-Kirche (IV)

Kilian Dientzenhofer

The facade of Loretta (IV)

Ondřej Filip Quitainer

Svatý Václav · Kámen

Průčelí chrámu křížovnického na Křížovnickém náměstí (I)

André Philippe Quitainer

Saint Venceslas · Pierre

Façade de l'église des chevaliers de la croix, Křížovnické náměstí (I)

Andreas Philipp Quitainer

Heiliger Wenzel · Stein

Schauseite der Kreuzherrenkirche, Křížovnické náměstí (I)

Andrew Philip Quitainer

Saint Venceslas · Stone

Facade of Knights of the Cross' Church, Křížovnické náměstí (I)

Svatý Martin · Lakované dřevo
Chrám sv. Františka, Serafinského rytířského řádu křížovníků
na Křížovnickém náměstí (I)

Saint Martin · Bois verni
Église Saint François de Séraphin de l'Ordre des chevaliers
de la croix, Křížovnické náměstí (I)

Heiliger Martin · Lackiertes Holz
St. Franciscus Seraphinus-Kirche des Kreuzherren-
Ritterordens, Křížovnické náměstí (I)

Saint Martin · Lacquered wood
Church of Saint Francis (Knights of the Cross' Church),
Křížovnické náměstí (I)

Francesco de Thore a Jeronym Kohl

Fontána na druhém nádvoří pražského hradu (IV) · Kámen

Francesco de Thore et Jérôme Kohl

Fontaine de la cour du Château de Prague (IV) · Pierre

Francesco de Thore und Jeronym Kohl

Fontane auf dem zweiten Burghofe der Prager Burg (IV) · Stein

Francesco de Thore and Jerome Kohl

Fountain on the second Court of the Castle (IV) · Stone

Ferdinand Maximilian Brokov

Náhrobek hr. z Mitrovic v chrámu sv. Jakuba (I)

Ferdinand Maximilian Brokov

Sarcophage du comte de Mitrovic dans l'église Saint Jacques (I)

Ferdinand Maximilian Brokov

Grabmal des Grafen v. Mitrovic in der Jakobskirche (I)

Ferdinand Maximilian Brokov

Gravestone of count Mitrovic in Saint James Church (I)

Ferdinand Maximilian Brokov

Hlava mouřenína · Kámen

Morzinský palác v Nerudově ul. (III)

Ferdinand Maximilian Brokov

Tête de Maure · Pierre

Palais Morzin, Nerudova ulice (III)

Ferdinand Maximilian Brokov

Kopf eines Mohren · Stein

Morzin Palast, Nerudova ulice (III)

Ferdinand Maximilian Brokov

Head of a Moor · Stone

Morzin Palace, Nerudova ulice (III)

Jan Antonín Quitainer

Blahoslavený Heřman · Kámen

Nádvoří kláštera Strahovského na Pohořelci (IV)

Jean Antoine Quitainer

Le Bienheureux Germain · Pierre

Cour du couvent de Strahov (IV)

Johann Anton Quitainer

Der seliggesprochene Hermann · Stein

Klosterhof in Strahov (IV)

John Anthony Quitainer

Beatified Herman · Stone

Court of the Cloister of Strahov (IV)

Ignác František Platzer

Víra · Kámen

Chrám sv. Mikuláše na Malostranském náměstí (III)

Ignace François Platzer

La foi · Pierre

Église Saint Nicolas, Malostranské náměstí (III)

Ignatz Franz Platzer

Der Glaube · Stein

St. Niklaskirche, Malostranské náměstí (III)

Ignatius Francis Platzer

The Faith · Stone

Church of Saint Nicholas, Malostranské náměstí (III)

B. Scotti (Antonín Luragho?)

Portál italského vyslanectví, sochařská výzdoba M. Brauna
[Thunův palác (II)]

B. Scotti (Antoine Luragho?)

Portail de la Legation d'Italie, Sculpture par M. Braun
[Palais Thun (II)]

B. Scotti (Anton Luragho?)

Portal der italienischen Gesandtschaft
mit skulpturalen Verzierungen von M. Braun
[Thun-Palais (III)]

Scotti (Anthony Luragho?)

The Portal of Italien Embassy, statued by M. Braun
[Thun Palace (III)]

J. Em. Fischer z Erlachu (soch. model Ant. Corradiniho)
Stříbrný náhrobek sv. Jana Nepomuckého v chrámu sv. Víta (IV)

J. E. Fischer-Erlach (modèle de A. Corradini)
Le Sarcophage d'argent de Saint Jean Nepomucène
à la cathédrale Saint-Guy (IV)

J. E. Fischer v. Erlach (Modell von A. Corradini)
Silbernes Grabmal des hl. Johannes von Nepomuk im Veitsdom (IV)

J. E. Fischer from Erlach (model by A. Corradini)
Silver Tomb of Saint John Nepomucene in Saint Guy's Cathedral (IV)

F. X. Balko

Smrt sv. Jana Nepomuckého, ve Státní galerii v Praze

F. X. Balko

Mort de Saint Jean Népomucène, Galerie d'Etat, Prague

F. X. Balko

Der Tod des hl. Johann von Nepomuk,
in der Prager Staatlichen Galerie

F. X. Balko

Death of Saint John Nepomucene,
In the State Galery in Prague

Svatý Jan Nepomucký při modlitbě · Kolorované lipové
dřevo, zlacené a stříbřené
Museum hlav. města Prahy (II)

Saint Jean Népomucène en prière · Bois de tilleul coloré,
doré et argenté
Musée de la ville de Prague (II)

Heiliger Johann Nepomuk im Gebet · Koloriertes,
vergoldetes und versilbertes Lindenholz
Museum der Hauptstadt Prag (II)

Saint John Nepomucene praying · Colored lime-wood,
gilded and silvered
Municipal Museum (II)

Jan Václav Panetius

Vnitřek chrámu sv. Jakuba (I)

Jean Venceslas Panetius

Intérieur de l'église Saint Jacques (I)

Johann Wenzel Panetius

Das Innere der Jakobskirche (I)

John V. Panetius

The Interior of the Church of Saint James (I)

Offavio Mosto

Oslava sv. Antonína · Štukový relief

Průčelí chrámu sv. Jakuba v Malé Štupartské ul. (I)

Offavio Mosto

Glorification de Saint Antoine · Relief en stuc

Façade de l'église Saint Jacques, Malá Štupartská ul. (I)

Offavio Mosto

Verherrlichung des hl. Antonius · Stuckrelief

Schausseite der St. Jakobskirche, Malá Štupartská ul. (I)

Offavio Mosto

Glorification of Saint Antony · Relief in stucco

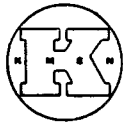
Facade of the Church of Saint James, Malá Štupartská ul. (I)

*Podávám „Prahu barokní“ v přesně stejném znění, jaké měla v prvním vydání roku 1915. Mnoho se v barokní Praze zatím změnilo: marian-
ský sloup na Staroměstském náměstí padl za obětí fanatismu velké
revoluční chvíle; ruch úřadů mladé republiky vyplašil ze šlechtic-
kých paláců zádumčivé ticho; na hradě pražském, vráceném osvo-
bozeným národem původnímu státnímu účelu, již neobchází přeludy
a stíny. I bylo by čtenáři dnes nemožno zažítí v Praze barokní
v stejné intenzitě ony dojmy a nálady, o nichž vypravuje a jež
kulturně psychologicky vykládá tato knížечka. To mně však nedává
práva, abych na ní cokoli změnil. V dobách dnes již minulých prožil
jsem barokní duši Prahy jako bezprostřední skutečnost; pomníkem
tohoto prožitku, sotva jen osobního, budiž můj essay i v přítomnosti,
která se neočekávaně – k mé upřímné radosti – obrátila k baroku
v literatuře i v umění se zájmem a sympatií. Jsem hrd na to, že
jsem k tomuto obratu u nás prací málem třicetiletou přispěl.*

Arne Novák: Praha barokní

Třetí vydání. Fotografie a štočky čísla 5, 8, 10, 12–15, 17–19, 23, 25, 29 jsou z publikace V. V. Štecha „Sochaři pražského baroku“, kterou vydala Státní grafická škola (provedli žáci školy). Ostatní fotografie Josefa Sudka. Graficky upravil Lad. Sutnar.

Vytiskla Akciová moravská knihtiskárna Polygrafie v Brně nákladem firmy Fr. Borový, Praha, 1938.

KNIHY O VÝTVARNÉM UMĚNÍ A DÍLA VÝTVARNÁ

Josef Čapek

MÁLO O MNOHÉM · 14 Kč · Váz. 24 Kč

NEJSKROMNĚJŠÍ UMĚNÍ · 15 Kč · Váz. 25 Kč

UMĚNÍ PŘÍRODNÍCH NÁRODŮ · 150 reprodukcí autorových kreseb a 32 příloh na křídovém papíře · 55 Kč · Váz. 67 Kč

Dr. Desiderius

PORTRÉTNÍ KRESBY · Album portrétů · 100 Kč · Váz. 120 Kč

Arne Novák

PRAHA BAROKNÍ · Essay · 31 obrazových příloh na křídě · 35 Kč

Cibulka Josef

KOSTEL SVATÉHO JIŘÍ NA HRADĚ PRAŽSKÉM · Trojjazyčný text
31 obrazových příloh na křídě · 48 Kč

DAUMIER MLUVÍ K NÁM · Cyklus obrazů · 24 Kč

JIHOČESKÁ GOTIKA _musea v Čes. Budějovicích · 34 barevných příloh obrazových · 25 Kč

KNIŽNÍ OBÁLKY JOSEFA ČAPKA · 16 reprodukcí obálek J. Čapka · 24 Kč

KNIŽNÍ OBÁLKY V. H. BRUNNERA · 26 reprodukcí obálek V. H. Brunnera
45 Kč

Vincenc Kramář

MADONA SE SVATOU KATEŘINOU A MARKÉTOU městského musea
v Čes. Budějovicích · Dvojjazyčný text, 4 obrazové přílohy na křídě · 30 Kč

Vojtěch Sedláček

ŽNĚ · Cyklus 15 původních litografií, z nichž 5 je barevných · 45 Kč

Špirko Josef

UMELECKO-HISTORICKÉ PAMÍATKY NA SPIŠI · Architektura · 24 Kč

ŠTYRSKÝ A TOYEN · Kniha o výtvarném díle významné malířské dvojice
179 obrázků · 75 Kč · Váz. 100 Kč

Velkoryse zahájené slavnosti pražského baroka, které výstavou vynikajících barokních děl výtvarných, divadelními představeními a koncerty barokních skladeb, seznamují nás s duchem a výtvarnými uměleckými hodnotami Čech 17. a 18. století, zvýšily podstatně náš zájem o baroko a probudily lásku k němu. Jak neuvítati v této době, znamenající renesanci baroka, nové vydání díla, které nám vlastně první objevilo umělecké hodnoty a památky pražského baroka a které nás krásnými, dokonalými reprodukcemi barokních pražských památek a vynikajících barokních děl seznamuje s duší Prahy dvou minulých století. Je to jedinečný a zdaleka dosud nedoceněný objevitelský essay Arna Nováka PRAHA BAROKNÍ, pojednávající o památkách a osobnostech Prahy v době baroka, o jejím výtvarném svérázu a kulturní bytnosti, jež nám je tu přiblížena právě poznáním jejího barokního genia loci.